

7. Cum abordăm problemele sensibile și controversate ale istoriei

În istoria tuturor popoarelor se pot regăsi probleme sensibile și controversate. Uneori acestea sunt chiar dureroase și încă sunt prezente în memoria colectivă. Istoricii se contrazic astăzi în legătură cu cauzele unor evenimente și cu consecințele acestora asupra societății din diferite perioade istorice. În același timp, elevii, tânără generație învață istoria și din familie, comunitate, de la prieteni, nu numai de la școală. De fapt, practic fiecare elev suferă, pe de o parte, influența unei analize raționale a evenimentelor și faptelor istorice, promovată la nivelul clasei și care este foarte importantă în vederea pregătirii examenelor și respectiv influența unei alte analize, mai precis, aceea marcată de comunitatea în care trăiește.

Istoria ca obiect de studiu în școală constituie cadrul în care se conturează, la nivelul elevului, istoria națională, cu toate legendele, miturile, dar și stereotipurile și clișeele inerente. Istoria națională continuă să reprezinte și astăzi un simbol al suveranității și există foarte multă rezistență în fața adoptării unui punct de vedere mult mai larg, care să includă și o viziune ce să facă trecerea de la național la universal.

Peste tot în lume profesorul de istorie se ciocnește de probleme sensibile și controversate în predarea istoriei. Acesta deoarece la clasă profesorul leagă evenimentele din trecut de cele din prezent și există și aici o limită. În unele zone ale lumii istoria a încetat să mai reprezinte un obiect de studiu, care implică raționalitate și coerență, căci ora de clasă se desfășoară în cadrul unor evenimente care trezesc sensibilități intense, deopotrivă în rândul profesorilor, dar și al elevilor. Cum poate reacționa profesorul de istorie în fața unor astfel de evoluții? În același timp, istoria ca obiect de studiu în școală devine, în condițiile presiunilor politice, a impactului presei în viața cotidiană, o veritabilă “problemă politică”.

Unde apar controversele în studierea și predarea istoriei? În realitate, totul se rezumă la faptul că întotdeauna există mai multe interpretări cu privire la evenimentele istorice, bazate pe explicații diferite, care pot diviza popoarele, dar și națiunile. Concomitent, controversele în domeniul predării istoriei devin acute atunci când acestea sunt parte intrinsecă a gândirii oamenilor și respectiv, valori promovate de către diferite grupuri sociale și culturale, care trăiesc în societatea contemporană. Controversele se pot transforma în probleme sensibile deoarece cuprind deseori înțelesuri diferite cu privire la trecut și acestea, la rândul lor, se impun ca o parte integrantă a vieții și experiențelor personale ale indivizilor. În aceste condiții modul în care profesorii abordează la clasă problemele controversate și sensibile este foarte important pentru dinamica înțelegerii situației lumii contemporane.

În general, problemele controversate își află originea în răspunsurile la unele întrebări, la prima vedere, banale, și anume:

- Ce s-a întâmplat?
- De ce a avut loc acest eveniment?
- Cine este autorul?
- Cine a avut dreptate?
- Care autor, care a prezentat evenimentul, este mai aproape de adevăr?

Există subiecte de discuție, care implică probleme sensibile și controversate în predarea istoriei, ca de exemplu:

- Originea popoarelor;
- Interpretările care vizează tratamentul acordat unor grupuri religioase sau etnice în cadrul unor mari imperii;
- Cauzele căderii marilor imperii (Austro-Ungaria; Uniunea Sovietică);
- Violarea drepturilor omului;
- Violarea tratatelor internaționale;
- Războaiele civile;
- Colaborarea cu forțele de ocupație;
- Persecuțiile religioase;
- Colonialismul și decolonizarea;
- Mișcările de populație și efectele sale.

Concret, atunci când putem vorbi despre probleme sensibile și controversate, ne putem gândi la următoarele subiecte:

- Atitudinea soldaților creștini (cavalerilor) în Țara Sfântă în perioada Cruciadelor;
- Războiul de 30 de ani;
- Lovitura de stat bolșevică din Rusia (1917);
- Diferite momente din cele două războaie mondiale și din Războiul Rece;
- Guvernarea lui Francisco Franco în Spania;
- Momente ale istoriei Irlandei sau formarea statului Israel;
- Perioada imperialismului.

Problema cea mai importantă pentru profesorul de istorie nu este dacă ar trebui sau nu să abordeze la clasă problemele sensibile și controversate, ci cum ar trebui să procedeze cu acestea pentru ca elevii să înțeleagă mai bine lumea în care trăiesc.

Când profesorul de istorie dezbate cu elevii probleme sensibile și controversate ale istoriei, el se confruntă întotdeauna cu durata lecției - care e limitată la o oră, cu necesitatea identificării de surse istorice numeroase și cu sensibilitatea individului, în speță a elevilor săi. De aceea, este nevoie ca profesorul de istorie să utilizeze la clasă surse istorice de toate tipurile. În același timp, este necesar ca, în conformitate cu programa de istorie, profesorul să se ocupe mai mult de istoria socială și a vieții de toate zilele, a unor grupuri socio-profesionale neglijate, ca de exemplu: țărani, lucrătorii industriali, femeile, să plaseze întotdeauna evenimentele într-un context istoric larg, să facă comparații între acestea. Este foarte important ca elevii să înțeleagă rolul dimensiunii cronologice în cadrul analizei istorice, a interpretării în istorie. Profesorul de istorie trebuie să asigure cadrul unei dezbateri de idei între elevii săi, să utilizeze metoda jocului de rol, pentru a le da posibilitatea elevilor săi de a se pune în locul unor persoane care împărtășesc perspective și păreri diferite. Este foarte important, ca atunci când este cazul, profesorul de istorie să utilizeze mărturiile orale sau scrise ale unor indivizi, care au fost contemporani cu unele evenimente și să compare acestea din urmă cu interpretările istoricilor.

Așadar, profesorul de istorie ar trebui să își încurajeze elevii să utilizeze metodele cercetării istorice și să înțeleagă că istoria nu este o simplă cutie care conține fapte și evenimente, ci cu mult mai mult decât aceasta. Elevii trebuie să învețe că faptele istorice

pot fi interpretate foarte diferit și, totodată, să deosebească între opiniile cu privire la evenimente și fapte și să evite să le clasifice într-un mod simplist în bune și respectiv rele. De asemenea, profesorul ar trebui să dezvăluie elevilor săi modul în care interpretările în domeniul istoriei pot fi influențate de epoca în care trăiește istoricul, care este înzestrat cu o cultură intelectuală proprie. Este absolut important pentru succesul lecției de istorie ca elevii să utilizeze metoda gândirii critice, să folosească corect conceptele-cheie și abilitățile specifice istoriei și să le utilizeze adecvat într-un context istoric dat, care, la rândul său, se încadrează într-un context regional, european și universal. Profesorul de istorie nu trebuie să uite că pentru înțelegerea corectă a faptelor și evenimentelor din cadrul unei perioade de istorie, elevii trebuie să cunoască, să interpreteze și să ia atitudine față de cele studiate. În acest scop, profesorul de istorie trebuie încurajat să ajungă la o cunoaștere imparțială, în amănunt și fără nici o influență ideologică a unor fapte și evenimente. El trebuie să găsească o cale către istoria integrată, care astăzi este o prioritate a istoriei în școală, fără a nega sau diminua existența unor experiențe și perspective diferite.

Unul dintre cele mai importante instrumente de lucru ale profesorului de istorie este manualul. Este imperios necesar ca manualul să cuprindă o varietate de surse istorice, să abordeze temele de pe pozițiile multiperspectivității, să evite să includă materiale care pot stârni emoții deosebite printre elevi, care sunt destinatarii principali.

Profesorii nu trebuie să evite abordarea problemelor sensibile și controversate ale istoriei, deoarece:

- Consecințele evenimentelor din secolele XIX-XXI sunt încă foarte importante pentru oameni.
- Există părerea că una dintre funcțiile principale ale școlii contemporane este de a-i determina pe elevi să înțeleagă mai bine lumea în care trăiesc.
- Există încă evenimente care marchează indubitabil și astăzi memoria colectivă a oamenilor, ca de exemplu războaiele și refugiații.
- Profesorul de istorie nu poate aștepta până când istoricii ajung la un acord în părerile lor în legătură cu un anumit eveniment sau proces.
- Experiența de viață a elevilor este diferită de cea a profesorilor sau părinților. Astfel, încă puțini dintre elevi știu, de exemplu, ce a însemnat în realitate perioada comunistă în istoria unor popoare, inclusiv a românilor.
- Elevii doresc să cunoască răspunsurile la unele întrebări cu trecut și care a fost cauza unor transformări atât de radicale care au modificat societăți întregi, ca de exemplu cele din 1989-1990.
- Unele evenimente recente pot schimba modul în care trecutul este interpretat. Astfel, este foarte important să ne gândim atent, de exemplu, atunci când folosim termenul violență. Acesta poate afecta toți oamenii deopotrivă.